

Inclusieve innovatie in Zuid-Holland: grote diversiteit in perspectieven

Tijmen Bormans & Marcel Kleijn
Secretariaat Economic Board Zuid-Holland

Inleiding

Tijmen Bormans heeft in de periode februari – juli 2022 op verzoek van het secretariaat van de Economic Board Zuid-Holland (EBZ) een afstudeeronderzoek gedaan naar het thema ‘inclusieve innovatie’, in het kader van zijn masterstudie Innovation Sciences aan de Universiteit Utrecht. Hij werd daarin begeleid door Koen Beumer (Universiteit Utrecht) en Marcel Kleijn (secretariaat EBZ). In deze notitie geven we een samenvatting van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek.

De aanleiding voor het onderzoek was de kritiek die de OESO meegaf aan de EBZ ten aanzien van de Groeiagenda Zuid-Holland die in maart 2021 is gepubliceerd.¹ De Groeiagenda Zuid-Holland is een plan voor noodzakelijke investeringen in verdienvermogen, brede welvaart en werkgelegenheid, met als doel de economie van Zuid-Holland sterker te maken - en daarmee die van heel Nederland. De agenda is opgesteld onder redactie van de EBZ en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag, en is ondertekend door ruim 80 sleutelspelers in de provincie Zuid-Holland. Op verzoek heeft de OESO een appreciatie gemaakt.² Hierin uitte zij de kritiek dat er te weinig aandacht voor inclusie was in de Groeiagenda. De OESO schreef het volgende (op pagina 43):

“In many cities, the COVID-19 crisis has highlighted the importance of addressing already existing, deeply entrenched social inequality. Although the crisis affected all segments of society, it had a disproportionate impact on vulnerable populations such as the elderly, the homeless, minorities, women and children (OECD, Cities Policy Responses to COVID-19, 2020). The JGA [Joint Growth Agenda, red.] is facing an opportunity to close the social gaps created by this crisis and address structural inequalities that were already present and have been exposed through the COVID-19 crisis. Cities that have taken measures to address inequalities by including inclusive growth in their recovery plans have focused on several topics, including local business support and employment, affordable housing construction and renovation and support to vulnerable households.

The JGA could advance its agenda for inclusive growth in most of its pillars by mainstreaming inclusiveness in its strategy. For example, the pillar on human capital could directly address the needs of those who have difficulties entering the labour market by scaling up immediate responses to the crisis. Similarly, the transition agenda and the smart manufacturing pillar could do more to clarify which jobs will be created and for whom. The Joint Growth Agenda seeks to improve the material conditions of all residents in Zuid-Holland by boosting economic growth, but addressing inequalities and mainstreaming inclusive growth throughout the agenda can ensure that everyone benefits from the region’s recovery and help make growth more sustainable.

Om vanuit het secretariaat van de EBZ meer grip en duiding te krijgen ten aanzien van dit thema, is Tijmen Bormans als stagiair aangenomen om hiernaar een afstudeeronderzoek te doen. In dit onderzoek is gekozen voor een focus op *inclusieve innovatie*, als belangrijke en relatief weinig onderzochte driver voor inclusieve groei. De onderzoeksvraag waarmee Tijmen Bormans aan de slag is gegaan, luidde: *welke rollen kunnen worden toebedeeld aan intermediaire organisaties [zoals de EBZ] ten*

¹ Groeiagenda Zuid-Holland (2021), zie [hier](#).

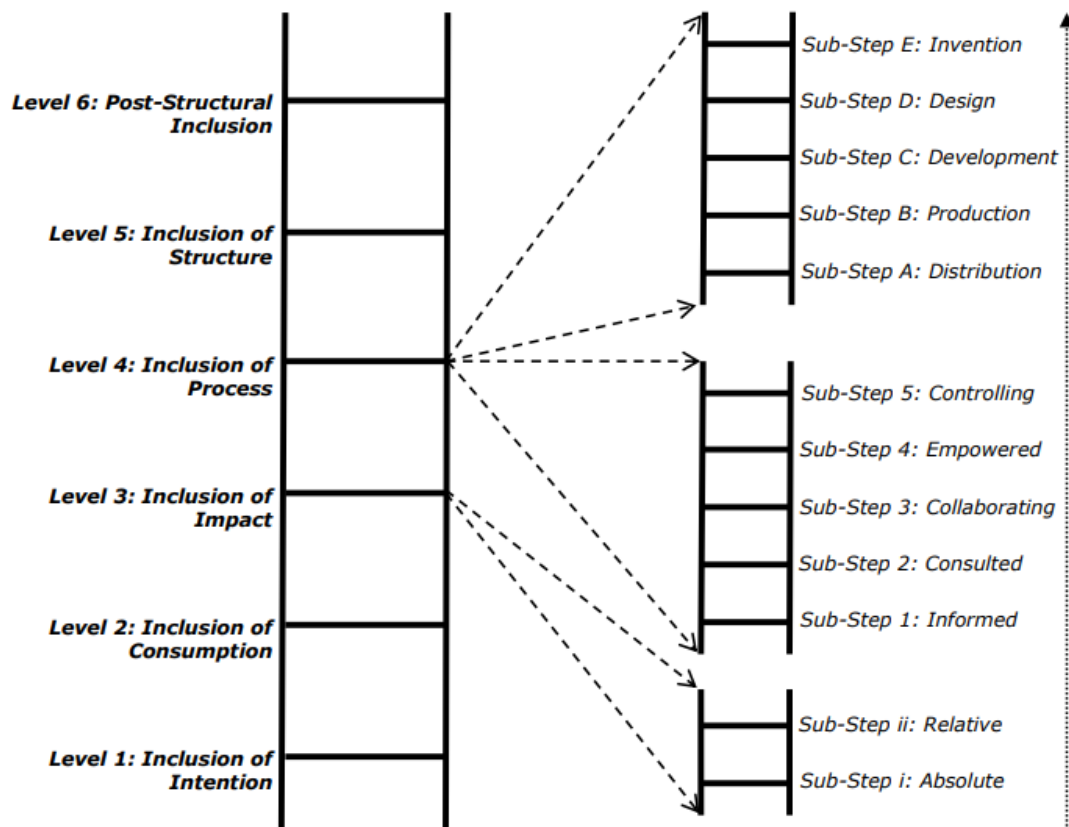
² OESO (2021), Towards COVID-19 recovery and greater resilience in Zuid-Holland, The Netherlands. Zie [hier](#).

behoefte van het stimuleren van inclusieve innovatie in Zuid-Holland? Omdat voor het beantwoorden van deze vraag inzicht nodig is in de context waarbinnen intermediaire organisaties zoals de EBZ zich bewegen, is de volgende sub-onderzoeksvraag gehanteerd: *zijn de voorwaarden aanwezig voor een succesvolle strategie van inclusieve innovatie in Zuid-Holland, op zo'n manier dat er bij de belangrijkste spelers een bepaalde consensus bestaat over de betekenis en het belang van inclusieve innovatie?*

In de paragrafen hieronder presenteren we eerst een theoretisch kader ten aanzien van inclusieve innovatie, en daarna de bevindingen uit de interviews en de conclusies van dit onderzoek.

Inclusieve innovatie: theoretisch kader

De volgende definitie van inclusieve innovatie is gehanteerd in dit onderzoek:³ *“the development and implementation of new ideas which aspire to create opportunities that enhance social and economic wellbeing for disenfranchised members of society”*, oftewel: de ontwikkeling en uitvoering van nieuwe ideeën die erop gericht zijn kansen te creëren die het sociale en economische welzijn van achtergestelde leden van de samenleving vergroten. Inclusieve innovatie vat hiermee de ontwikkeling van regio's expliciet op in termen van actieve insluiting om deel te nemen aan en/of te profiteren van innovatie voor achtergestelde of zelfs uitgesloten leden van de samenleving. Op basis van literatuuronderzoek zijn twee nuttige kaders voor inclusieve innovatie gevonden en gehanteerd in het onderzoek. Ten eerste biedt de zogenoemde 'ladder van inclusieve innovatie' inzicht in de verschillende lagen van inclusiviteit (zie figuur hieronder).⁴

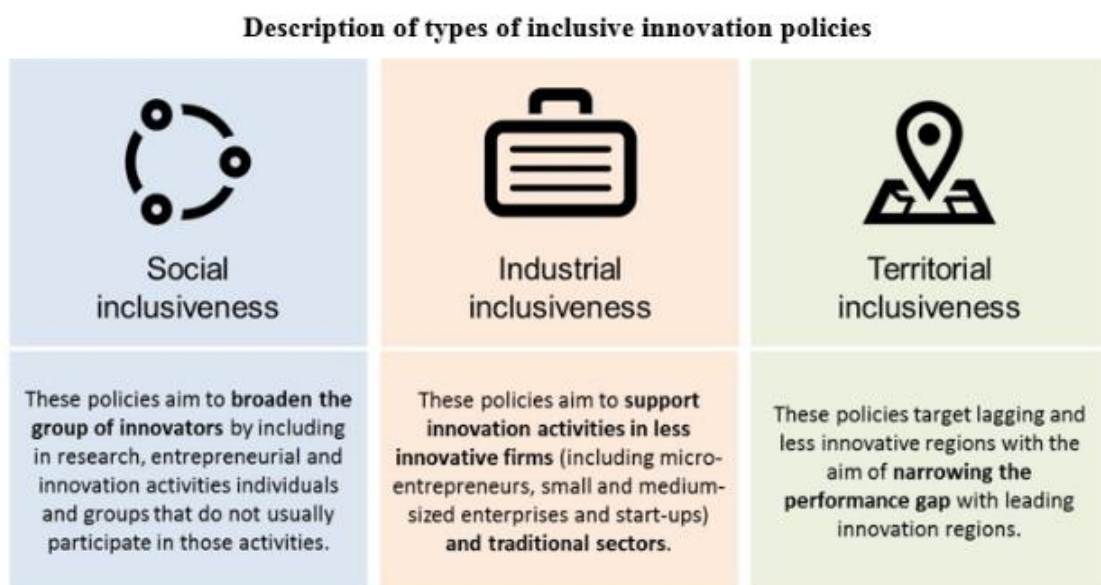
Figuur 1 Illustratie van de ladder van inclusieve innovatie (uit: Heeks et al., 2013)

³ George, G., McGahan, A. M., & Prabhu, J. (2012). Innovation for inclusive growth: Towards a theoretical framework and a research agenda. *Journal of management studies*, 49(4), 661-683. Zie [hier](#).

⁴ Heeks, R., Foster, C., & Nugroho, Y. (2014). New models of inclusive innovation for development. *Innovation and Development*, 4(2), 175-185. Zie [hier](#).

De eerste drie treden van deze ladder gaan over de gebruikers van de innovatie. De eerste trede gaat over intentie, die stelt dat een innovatie inclusief is als zij de intentie heeft om problemen van een bepaalde achtergestelde of uitgesloten groep aan te pakken. De tweede gaat over consumptie; een innovatie is inclusief als deze door een uitgesloten of achtergestelde groep wordt geadopteerd. De derde trede gaat over impact, deze stelt dat een innovatie inclusief is als deze een positief effect heeft op het levensonderhoud van een achtergestelde of uitgesloten groep. De vierde trede van de ladder gaat over het proces zelf; als de achtergestelde of uitgesloten groep bij de ontwikkeling van de innovatie wordt betrokken, dan is deze inclusief. De laatste twee treden zijn structuur en post-structureel. Zij stellen dat een innovatie inclusief is als de instituties en het raamwerk rond de innovatie inclusiviteit mogelijk maken. Om dit niveau van inclusiviteit op de ladder te bereiken, moeten de instituties binnen het innovatiesysteem dusdanig op elkaar worden afgestemd dat ze het innovatiesysteem als geheel ondersteunen in de richting van inclusieve innovatie. Wat interessant is om te benoemen, is dat de treden op de ladder voortbouwen op de treden er onder, maar dan elke trede iets uitbreiden. Je kunt dus zeggen dat innovatie (systemen) die hoger op de ladder staan inclusiever zijn. Dus om te streven naar inclusiviteit is het heel belangrijk om juist naar de hoogste levels te kijken.

Een tweede nuttig kader wordt geboden door de OESO, waarin onderscheid wordt gemaakt naar drie dimensies binnen beleid voor inclusieve innovatie: sociale, industriële en territoriale inclusiviteit (zie de figuur hieronder).⁵

Source: Planes-Satorra, S. and C. Paunov (forthcoming) "Inclusive Innovation Policies: Lessons from International Case Studies", *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*, OECD Publishing, Paris.

Figuur 2 Drie dimensies van beleid voor inclusieve innovatie volgens OESO (2020)

Bij inclusieve innovatie rijst automatisch de vraag welke achtergestelde of uitgesloten groep specifieke aandacht moet krijgen. De meeste aandacht gaat vaak uit naar 'de armen, degenen met het laagste inkomen. Echter, door alleen het onderscheid 'armen' te gebruiken, wordt een enorme groep buiten beschouwing gelaten. In de studie van de OESO wordt een veel meer allesomvattende definitie van de uitgesloten groep gegeven en wordt duidelijk wat voor ongelijkheden er kunnen ontstaan. In de studie wordt een onderscheid gemaakt tussen drie vormen van inclusiviteit in relatie tot innovatie. De eerste vorm, sociale inclusiviteit, gaat over het uitbreiden van de groep innovatoren door de

⁵ OESO (2020), Broad-based Innovation Policy for All Regions and Cities. Dit OESO-framework is ook gehanteerd door de EBZ in de Regiomonitor Zuid-Holland 2021, zie [hier](#).

ondervertegenwoordigde groep mensen op te nemen in activiteiten op het gebied van onderzoek, bedrijfsleven, ondernemerschap en innovatie. Dit kan gebaseerd zijn op etniciteit, geslacht, sociale klasse, inkomen, leeftijd, enzovoort. Ten tweede gaat het bij industriële inclusiviteit om het uitbreiden van de groep innovatieve activiteiten naar minder innovatieve bedrijven en traditionele sectoren. Dit kan sectorspecifiek zijn, bijvoorbeeld de landbouwsector versus de life sciences sector. Het kan ook bedrijfsspecifiek zijn, bijvoorbeeld multinationals tegenover kleine en middelgrote ondernemingen. Ten slotte gaat het bij territoriale inclusiviteit om het opnemen van achterblijvende en minder innovatieve regio's om de kloof met leidende innovatieregio's te verkleinen.

Tot slot: uit het literatuuronderzoek komt naar voren dat er verschillende perspectieven en normatieve beelden zijn ten aanzien van inclusieve innovatie, waardoor het vinden van een breed gedragen oplossing bemoeilijkt wordt.⁶ Inclusieve innovatie zou daarom baat kunnen bij een rol van onafhankelijke intermediaire partij – bijvoorbeeld de EBZ – die de verschillende perspectieven en beelden van de actoren in het innovatiesysteem kan verenigen. Deze vraag is meegenomen in een ronde interviews met een aantal actoren in het innovatiesysteem in Zuid-Holland. Door de twee hierboven beschreven kaders te combineren, ontstaat een raamwerk van 6 x 3 dimensies, die een handvat bieden bij het analyseren van de interviews.

Diversiteit in beelden ten aanzien van inclusieve innovatie

In de periode april – juni 2022 zijn 16 interviews gehouden met actoren in het innovatiesysteem in Zuid-Holland. De personen zijn geselecteerd op basis van deelname in een van de taskforces van de EBZ, waarbij is gestreefd naar een spreiding over type actoren (bedrijfsleven, onderzoek & onderwijs, overheid). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de spreiding:

EBZ taskforce / type actor	Bedrijfsleven	Onderzoek/onderwijs	Overheid	Totaal
Secretariaat EBZ			2	2
Buiten de EBZ			2	2
Human Capital	1	2	2	5
Circulaire economie	3		1	4
Technologische industrie	2			2
Digitale economie	1			1
Totaal	7	2	7	16

Tabel 1 Verdeling geïnterviewden over de EBZ taskforces en type actoren

De belangrijkste conclusie die uit deze interviews kan worden getrokken is dat de perspectieven op inclusieve innovatie zeer divers zijn, op een paar uitzonderingen na. De perspectieven liggen verspreid over het raamwerk, niet omdat alle actoren alle dimensies noemen, maar omdat alle actoren specifieke perspectieven blijken te hebben. Een tweede belangrijke bevinding is dat er geen duidelijke correlatie is tussen het type actor of de EBZ taskforce waaraan zij deelnemen en de betekenis die zij geven aan inclusieve innovatie. Deze bevindingen geven antwoord op de sub-onderzoeksvraag van dit onderzoek, en geven aan dat de basisvoorwaarden voor een succesvolle innovatiestrategie niet aanwezig zijn, en rechtvaardigt daarmee de behoefte aan een actor die deze opvattingen kan samenbrengen. Echter, de rol die de geïnterviewden toedichten aan intermediairs in inclusieve innovatie variëren sterk, van geen rol tot een sterk sturende rol.

⁶ Levidow, L., & Papaioannou, T. (2018). Which inclusive innovation? Competing normative assumptions around social justice. *Innovation and Development*, 8(2), 209-226, zie [hier](#). Het onderzoek gebruikt hier een constructivistische benadering. Wat voor de ene persoon inclusief is, is dat misschien voor een ander persoon niet. Oplossingen om inclusiviteit te stimuleren kunnen daardoor met elkaar botsen. In deze gedachtegang is er dus iets van overeenkomst in standpunten nodig om inclusiviteit zo goed mogelijk te stimuleren.

Als we specifiek naar bepaalde gezichtspunten kijken, blijkt dat bijna alle geïnterviewden zich richten op sociale dimensies van inclusieve innovatie, terwijl ongeveer de helft van de interviews zich ook richt op industriële of territoriale dimensies van inclusieve innovatie. Dus ondanks het verspreide patroon zien de geïnterviewden sociale inclusiviteit als het belangrijkste aandachtspunt van het soort inclusie waarop zij zich richten. Interessant is dat er geen actoren zijn die zich slechts op één dimensie van welk soort inclusie dan ook richten. Een andere interessante bevinding is dat er twee secties in het raamwerk zijn waarin bijna alle actoren kunnen worden ingedeeld. Zij bevinden zich zowel in de sociale dimensie als in de intentie en de processtap van de ladder van Heeks et al. (2013). Dit lijkt dus het dominante perspectief op inclusieve innovatie. Hieronder zoomen we wat meer in op de beelden binnen de drie dimensies van de OESO.

Sociale inclusiviteit

Alle actoren, op één na, richten zich op sociale inclusiviteit bij innovatie. Deze actoren zeiden allemaal dat ze zich richten op gender en etniciteit, dus op dit gebied zijn de standpunten zeer vergelijkbaar. Een geïnterviewde die bij een innovatief bedrijf werkt, zei bijvoorbeeld dat "*...we niet alleen proberen te kijken naar gender, maar ook naar andere nationaliteiten in onze innovatieteams*". Dergelijke activiteiten kunnen worden opgevat als sociaal inclusief omdat ze gericht zijn op specifieke groepen actoren, en als inclusief in termen van proces door achtergestelde of uitgesloten groepen bij het innovatieproces te betrekken. Dit type inclusie werd het vaakst aangetroffen. Een andere geïnterviewde uit het bedrijfsleven merkte op dat "*...de cijfers laten zien dat we een tamelijk door middelbare blanke mannen gedomineerde verdeling hebben, daar moeten we iets mee doen*". Omdat deze activiteiten niet rond de innovatieteams (proces) plaatsvinden, is dit te plaatsen op het intentieniveau van het raamwerk.

Naast gender en etniciteit richten de geïnterviewden zich ook op andere vormen van sociale integratie, bijvoorbeeld langs de lijn van inkomen, opleidingsniveau, religie, leeftijd en karaktereigenschappen. Hoewel er dus een soort consensus lijkt te bestaan over het belang van sociale inclusie, blijkt uit de manier waarop de geïnterviewden dit concept definiëren opnieuw een verscheidenheid aan interpretaties. Als we kijken naar de manier waarop de geïnterviewden sociale inclusie willen bereiken, zien we dat bijna alle actoren dat proberen te doen op het niveau van intenties en processen. Interessant is dat de manier waarop zij deze twee niveaus operationaliseren gelijkenis vertoont; op het intentieniveau gaat het om het creëren van een divers team op organisatieniveau, op het procesniveau stellen zij dat de onderzoeks- en ontwikkelingsteams uit een diverse groep mensen moeten bestaan, omdat dit de innovatie-output zou verhogen.

Sommige actoren richten zich op het consumptieniveau en stellen dat, om inclusiviteit te bereiken, producten moeten worden gemaakt die voor iedereen beschikbaar zijn. Zij zeggen dat zij zich vaak richten op het kostenaspect van de innovatie en dus voor iedereen betaalbaar moeten zijn. Andere actoren richten zich op het impactniveau, en geven meerdere manieren aan om inclusiviteit te bereiken. Enkele actoren stellen bijvoorbeeld dat digitale inclusie belangrijk is en benadrukken het belang van de digitale revolutie en ervoor te zorgen dat geen mensen achterblijven. Een werknemer werkzaam in de publieke sector zei dat "*bij innovaties zijn het vaak oudere mensen die moeite hebben om bij te blijven. Door de digitale revolutie moeten we daar echt rekening mee houden. We denken daar nu over na en zetten speciale projecten op*". Een van de actoren gaf aan dat men om inclusiviteit te bereiken bij geneesmiddelenonderzoek ook moet kijken naar de effecten die specifieke geneesmiddelen hebben op vrouwen, in plaats van alleen op mannen. Twee andere actoren stelden dat men zich moet richten op zuinige (frugal) innovatie; het creëren van goedkope producten, zodat de innovatie voor iedereen beschikbaar is.

Sommige actoren proberen inclusiviteit te bereiken door te stellen dat kennisstromen voor iedereen toegankelijk moeten zijn, en dat het systeem daarvoor moet worden aangepast. Zij stellen dat sommige kennis over innovatie moeilijk te vinden is als mensen lager opgeleid zijn. Er moeten

hiervoor dus veranderingen worden doorgevoerd op systeem-/structureel niveau. Sommige actoren stellen dat bepaalde mensen moeten worden bijgeschoold zodat zij meer kansen hebben. Een van de geïnterviewden actief in de taskforce 'Human Capital' zei bijvoorbeeld dat *"mensen met een migrantenachtergrond minder geneigd zijn om een technische opleiding te kiezen en meer geneigd zijn om een economische opleiding te kiezen"*. Deze geïnterviewde stelt dat als deze mensen overstappen op een technische opleiding, zij veel meer kans maken om te worden geïncludeerd. Andere actoren uit deze taskforce richten zich weer alleen op het procesniveau of lager.

Ten slotte stelde één actor dat we moeten kijken naar hoe ons economisch systeem is opgebouwd en naar de manier waarop we innovatie framen. Volgens deze actor leidt de manier waarop ons innovatiesysteem is opgebouwd tot een bias richting blanke, hoger opgeleide mensen. Als we echt sociale inclusie willen bereiken, moeten we de opbouw van ons innovatiesysteem anders aanpakken.

Industriële inclusiviteit

Iets meer dan de helft van de actoren gaf aan te streven naar inclusiviteit in de industriële dimensie. De geïnterviewden wezen op verschillende soorten industriële ongelijkheden die vragen om inclusieve innovatie, waaronder ongelijkheden tussen verschillende sectoren, of tussen kleine en grote bedrijven. Een van de geïnterviewden die actief is in de publieke sector zei bijvoorbeeld dat *"als je het hebt over de macht van de grote bedrijven. Dan denk ik dat als wij een beetje een nivellerende rol willen spelen in de provincie, je ook de kleinere bedrijven kansen moet kunnen geven voor onze subsidies."* Ook anderen merkten op dat er specifiek op moet worden gelet dat meer kleine en middelgrote ondernemingen bij het innovatieproces worden betrokken en dat er maatregelen moeten worden genomen om zich bij investeringen niet alleen op multinationals te richten.

Verschillende geïnterviewden vermeldden dat er teveel aandacht is voor de technologische industrie, en dat het belangrijk is om ook naar andere sectoren te kijken. Zij konden niet echt uitleggen hoe dit zou moeten of hoe zij dit zelf aanpakken, dus daarom worden deze standpunten op het intentieniveau geplaatst. Eén van de actoren sprak over de vooringenomenheid waarop we ons economisch systeem en ons innovatiesysteem framen, in het bijzonder ten opzichte van de technologiesectoren; om dit te bestrijden zouden we onze hele kijk op hoe ons economisch systeem in elkaar zit moeten herzien.

Nogal wat actoren zijn van mening dat industriële integratie op structureel niveau kan worden bereikt door mensen om te scholen voor bepaalde sectoren en door de standpunten over bepaalde sectoren te veranderen om deze sectoren aantrekkelijker te maken. Een voorbeeld dat door verschillende actoren werd gegeven, is dat de technologiesector nog steeds het imago heeft dat mensen vuile handen krijgen, iets waarop vooral in sommige culturen wordt neergekeken. Daarom worden er niet genoeg mensen opgeleid voor deze sectoren. Een manager van een innovatief bedrijf zei: *"Praat over hoe leuk het werk is, laat zien dat het niet het werk is dat het vroeger was"*. Om dit tegen te gaan stellen sommige actoren voor om de vrijheid van onderwijskeuze te beperken.

Interessant is dat er in deze dimensie twee onderdelen in het raamwerk zijn waar geen van de geïnterviewden iets over zegt. Dit betreft het gebruiks- en het impactniveau. Geen van de actoren zegt dat industriële inclusiviteit moet worden bereikt door het creëren van producten die gericht zijn op specifieke sectoren of bedrijven en of een impact hebben op deze sectoren of bedrijven. Terwijl dit natuurlijk wel kan worden gedaan.

Territoriale inclusiviteit

Ongeveer de helft van de ondervraagden richt zich op inclusiviteit in de territoriale dimensie. Zij zijn afkomstig uit alle taskforces en vanuit alle drie type actoren, waaruit de diversiteit van de standpunten blijkt. Interessant is dat voor bijna alle geïnterviewden de regio waarop zij zich richten, ook de regio is waarin zij actief zijn. Zo richten twee geïnterviewden die bij multinationals werken

zich op territoriale inclusiviteit op internationaal niveau: "..... zelfs in arme landen kan een redelijk bestaan worden gegarandeerd dankzij de innovatie van producten die wij brengen." Zij richten zich op lokale projecten in het buitenland om deze regio's te verbeteren. Een geïnterviewde die nauw samenwerkt met de haven van Rotterdam vraagt zich af of "al het werk straks door robots wordt gedaan of willen we ook innovaties waardoor mensen hun baan kunnen behouden". Er wordt dus nagedacht over wat er gaat gebeuren als door automatisering bepaalde mensen hun baan verliezen. En tot slot wil een in Rotterdam werkzame actor meer lokale projecten binnen Rotterdam aantrekken. Deze actoren geven geen specifieke informatie over hoe territoriale inclusiviteit kan worden bereikt, maar laten zien dat zij op zijn minst nadenken over hoe dit kan worden bereikt, en daarom kunnen zij worden ingedeeld bij het intentie-niveau.

Twee geïnterviewden uit de publieke sector stellen dat de territoriale inclusiviteit moet worden verbeterd door gerichte subsidies te geven voor innovatieprojecten in bepaalde gebieden. Zij stellen dat sommige gebieden van nature een achterstand hebben op andere gebieden en specifieke subsidies voor innovatieprojecten zouden hier enorm kunnen helpen.

Eén geïnterviewde stelde specifiek met betrekking tot de Rotterdamse haven: "Het punt is dat de haven een vrij gesloten bolwerk is, vanwege de veiligheid om veiligheidsredenen. Het is niet gemakkelijk om nieuwe mensen te vinden die in de haven kunnen werken. Daarom is mond-tot-mondreclame de belangrijkste manier om nieuwe werknemers te vinden, en zij hebben de neiging mensen te vinden die op henzelf lijken." Hier moet specifieke aandacht aan worden besteed, want volgens deze geïnterviewde zal een grotere inclusiviteit in het proces de innovatieve activiteit verbeteren.

Een geïnterviewde van een kennisinstelling stelde dat er sprake is van een bias op systeemniveau: "wij richten onze systemen zo in dat vooral witte jongens en meisjes aan de TU Delft met innovaties kunnen komen". Een ander vulde aan dat het hier gaat om een bias richting de Randstad. Om de inclusiviteit te verbeteren zou het systeem ook in de richting van andere regio's moeten worden bijgesteld.

Onderstaande matrix vat de hierboven beschreven bevindingen samen.

	Sociaal	Industrieel	Territoriaal
Intentie	<ul style="list-style-type: none"> - Een diverse organisatie - Automatisering leidt tot exclusie - Computers beschikbaar stellen voor specifieke groepen - Producten maken die voor iedereen bereikbaar zijn 	<ul style="list-style-type: none"> - Ook focus op andere sectoren, niet alleen technologie 	<ul style="list-style-type: none"> - Lokale projecten in buitenland - Lokale projecten in Rotterdam - Risico's van automatisering in de haven)
Consumptie	<ul style="list-style-type: none"> - Producten maken die voor iedereen bereikbaar zijn 		<ul style="list-style-type: none"> - Innovatiesubsidies gericht op specifieke gebieden
Impact	<ul style="list-style-type: none"> - Digitale inclusie - Focus bij medicijnontwikkeling ook op vrouwen - 'Frugal' Innovatie 		<ul style="list-style-type: none"> - Innovatiesubsidies gericht op specifieke gebieden
Proces	<ul style="list-style-type: none"> - Een diverse organisatie - Sociale innovatie 	<ul style="list-style-type: none"> - Stimuleer innovatie in het mkb 	<ul style="list-style-type: none"> - Focus op de haven
Structureel	<ul style="list-style-type: none"> - Kennis moet breed toegankelijk zijn - Om- en bijscholen van bepaalde groepen 	<ul style="list-style-type: none"> - Om- en bijscholing richting specifieke sectoren - Beeldvorming van sommige sectoren veranderen om meer mensen aan te trekken 	<ul style="list-style-type: none"> - Mechanismen van innovatie zorgen voor focus op TU Delft/Randstad
Post-structureel	<ul style="list-style-type: none"> - Innovatiesysteem kent bias naar bepaalde groepen 	<ul style="list-style-type: none"> - Innovatiesysteem kent bias richting technologie 	<ul style="list-style-type: none"> - Innovatiesysteem kent bias richting TU Delft/Randstad

Tabel 2 Samenvatting van de interviews

Toelichting: hoe donkerder de kleuren, de meer meningen van mensen kunnen worden ingedeeld in dat vakje van het raamwerk.

Mogelijke en gewenste rol van de EBZ

Er is nauwelijks consensus over de gewenste rol van de EBZ in het kader van het bevorderen van inclusieve innovatie in Zuid-Holland. Uit de interviews komen drie mogelijke rollen voor de EBZ naar voren, waarbij geen correlatie is gevonden met de taskforce en/of het type actor:

- Geen rol
- Facilitator van een gezamenlijk leerproces
- Proactieve/agenderende rol om belang van inclusieve innovatie te benadrukken

Zes van de interviewpartners waren van mening dat de EBZ en hun taskforces niet de juiste plaats zijn waar inclusieve innovatie moet worden besproken. De meesten van hen stellen dat de EBZ en de taskforces voor specifieke doeleinden in het leven zijn geroepen, waarbij de koppeling met inclusiviteit niet zal werken. Anderen vinden dat we het probleem niet groter moeten maken dan het is; één van de geïnterviewden zei bijvoorbeeld: *"Ik mis het ook niet. En ik vind dat fijn, soms is het geen onderwerp omdat we al inclusief zijn."* En tot slot hebben sommigen het gevoel dat de mensen die binnen de EBZ zitten divers moeten zijn, maar dat het diverser maken van het bestuur voldoende is. Ze hebben niet het gevoel dat de EBZ zich moet richten op inclusie in relatie tot innovatie, anders dan diversiteit.

Daarnaast dichtten vijf geïnterviewden de volgende rol toe aan EBZ: facilitator in het leerproces over inclusieve innovatie. Zij stelden dat de belangrijkste rol van de EBZ is om actoren bij elkaar te brengen om het gesprek aan te gaan over inclusieve innovatie, wat dit betekent voor de verschillende actoren, hoe dit op te lossen en dus van elkaar te leren. Een van de geïnterviewden zei bijvoorbeeld: *"Stap één is dus eigenlijk het gesprek op gang brengen. Praat met elkaar en leer van elkaar"*.

De derde rol die aan intermediairs wordt toegeschreven is die van een proactieve rol die het belang van inclusieve innovatie aantoont. Vijf van de actoren vinden dat de EBZ een actieve rol moet spelen bij het verbeteren van inclusieve innovatie. Vier van hen vinden dat de EBZ het economisch belang van verbetering van inclusiviteit moeten laten zien. Zij stellen dat het onverstandig is om geen gebruik te maken van de nu uitgesloten hulpbronnen van mensen/sectoren/regio's, omdat zij eenvoudigweg hulpbronnen zijn die moeten worden gebruikt: *"we moeten het vanuit een economisch perspectief bekijken om ervoor te zorgen dat we de posities gevuld krijgen"*. Zij zijn van mening dat het tonen aan de buitenwereld van het economische belang en niet alleen het sociale belang zal leiden tot meer medewerking van andere partijen. Drie van hen vinden dat er moet worden gediscussieerd over het vaststellen van inclusiviteits-normen, vooral wanneer er met publieke middelen wordt gefinancierd. En tot slot stellen drie van hen dat er binnen de EBZ een goed gedefinieerde definitie moet komen over wat inclusieve innovatie is, waarom het belangrijk is, dat er doelen moeten worden gesteld en een strategie moet worden uitgestippeld hoe dit kan worden bereikt.

Conclusies

Te weinig collectieve aandacht in Zuid-Holland voor inclusieve innovatie

De aanleiding voor dit onderzoek was het rapport van de OESO (2021), waarin de kritiek werd geuit dat in de Groeiagenda Zuid-Holland te weinig aandacht zou zijn voor het stimuleren van inclusie in Zuid-Holland. De OESO stelde dat de Groeiagenda Zuid-Holland de kans biedt om de sociale ongelijkheid is ontstaan te dichten en structurele ongelijkheden aan te pakken die al aanwezig waren en door de coronacrisis aan het licht zijn gekomen. De resultaten van dit onderzoek geven samen met het gebruikte theoretisch kader een verklaring waarom de aandacht voor inclusieve innovatie op het niveau van de EBZ tot dusver ontbrak: er blijkt geen eenduidig beeld en consensus te bestaan over dit thema. Uit dit onderzoek blijkt dat de sleutelspelers in Zuid-Holland als collectief te weinig aandacht besteden aan inclusieve innovatie als een manier om inclusie te verbeteren. De meeste actoren richten individueel wel op inclusieve innovatie, maar op een beperkt deel van inclusiviteit, vaak sociale inclusiviteit en dan met name gericht op de intentie en het proces. De ladder van

inclusieve innovatie stelt dat het hoogste niveau van inclusie wordt bereikt met innovaties op het structurele en post-structurele niveau, en in Zuid-Holland richt bijna geen van de actoren zich op deze niveaus.

Dilemma voor EBZ: wel of geen rol?

Het onderzoek biedt ook een verklaring voor het tot dusver ontbreken van inclusieve innovatie in de strategie van EBZ: naast de grote diversiteit aan meningen over het onderwerp zelf, verschillen de meningen over de rol die de geïnterviewden toeschrijven voor EBZ enorm. Dit levert een dilemma voor de EBZ; de diversiteit in meningen en de noodzaak om het onderwerp van inclusieve innovatie op te pakken vragen, zowel vanuit maatschappelijke als economische urgentie, om een proactieve initiërende rol voor de EBZ, maar omdat de meeste geïnterviewden deze rol op dit moment niet aan de EBZ toedichten, lijkt dit niet op voldoende draagvlak te kunnen rekenen. Ook bekwam tijdens de interviews het gevoel dat meerdere geïnterviewden een soort ‘conceptuele moeheid’ vertoonden, omdat er recentelijk veel beleidstermen in omloop zijn geraakt die relateren aan dit thema (denk aan ‘brede welvaart’, ‘maatschappelijk verantwoord ondernemen’, ‘inclusieve groei’, ‘digitale inclusie’, ‘impact ondernemen’, ‘sociaal ondernemen’, ‘sociale innovatie’, ‘frugal innovation’, ‘diversiteit & inclusiviteit’...).

Een proactieve rol en leidende rol is nodig

De EBZ moet dus een keus maken ten aanzien van de rol en positie die zij wil innemen ten aanzien van het thema ‘inclusieve innovatie’. Als de EBZ inclusieve innovatie wil stimuleren, volstaat een reactieve rol niet, maar is een proactieve en leidende rol nodig. De EBZ zou het volgende kunnen doen. Ten eerste zou de EBZ een duidelijke beschrijving moeten geven van wat inclusieve innovatie inhoudt, of tenminste een proces moeten organiseren dat helpt om eenduidigheid in de opvattingen te realiseren. Het in dit onderzoek gecreëerde raamwerk kan daarbij een nuttig hulpmiddel zijn. Vervolgens kan de EBZ (kwantificeerbare) doelen stellen en deze doelen delen met de omgeving. Daarna kan zij een actieve rol spelen in het faciliteren van de discussie over inclusieve innovatie, het collectief leren faciliteren en de gezamenlijke doelen voortdurend bijstellen naar aanleiding van dit leerproces.

COLOFON

Secretariaat Economic Board Zuid-Holland
Den Haag, 26 augustus 2022

Auteurs: Tijmen Bormans, Marcel Kleijn

Supervisor Universiteit Utrecht: Koen Beumer

Deze samenvatting is gebaseerd op de masterthesis van Tijmen Bormans:
The role of intermediary actors in inclusive innovation, Universiteit Utrecht, juli 2022.

Contact:

Tijmen Bormans – t.m.bormans@students.uu.nl

Marcel Kleijn – marcel.kleijn@innovationquarter.nl

EBZ – info@economicboardzuidholland.nl